

AHLAK
BİLGİ
ÜRETİM

Enderunlu Fâzıl'ın Kaside Nazım Şekliyle Yazdığı Akrostiş Bir Tarih Manzumesi

Talip Çukurlu | ORCID : 0000-0002-5164-6720 | talip.cukurlu@siirt.edu.tr

Siirt Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı, Siirt, Türkiye.

ROR ID : <https://ror.org/05ptwtz25>

Özet

Klasik Türk edebiyatının 18. yüzyılda yetiştirdiği önemli şahsiyetlerden biri Enderunlu Fâzıl'dır. Fâzıl daha çok *Defter-i Aşk*, *Zenânnâme*, *Hübânnâme*, *Çengînâme* isimli eserleriyle ön plana çıkarılmış bir şahsiyettir. Fâzıl'ın *Dîvân*'ı üzerine yeterince çalışma yapılmamış olması ve bahsi geçen eserlerin ön plana çıkarılması, onun edebî şahsiyeti ve yeteneği hakkında eksik bilgilerin ortaya çıkmasına ve yanlış yorumlar yapılmasına neden olmuştur. Çalışmamızda *Enderunlu Fâzıl Dîvânı* üzerine yapılan çalışmalarda yer almayan, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivinde bulunan kaside nazım şekliyle yazılmış bir tarih manzumesi incelenecektir. Söz konusu manzume aynı zamanda her bir mısraın başındaki harflerin bir cümle oluşturmaları bakımından akrostiş bir şiir özelliği de göstermektedir. İlk defa bu çalışma ile gün yüzüne çıkan manzume edebiyat âlemine katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler

III. Selim, Tarih Manzumesi, Enderun Hazine Odası, Topkapı Sarayı

Atf Bilgisi

Çukurlu, Talip. (2024). Enderunlu Fâzıl'ın Kaside Nazım Şekliyle Yazdığı Akrostiş Bir Tarih Manzumesi. *Uluslararası Filoloji Bengü*, 4/2, 76-87.<https://doi.org/10.62605/ufb.1577001>

Geliş Tarihi	31.10.2024
Kabul Tarihi	19.11.2024
Yayın Tarihi	30.11.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Köreleme
Benzerlik Taraması	Yapıldı – intihal.net
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı ve Lisans	Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Dizinleme Bilgisi	ERIH PLUS, MLA, ProQuest Ulrich's Periodicals Directory, EBSCO - Central & Eastern European Academic Source (CEEAS), Linguistic Bibliography

An Acrostic Isopsephic Poem Written by Enderunlu Fâzıl in the Verse Form of Ode

Talip Çukurlu | ORCID : 0000-0002-5164-6720 | talip.cukurlu@siirt.edu.tr

Siirt University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish Language and Literature, Siirt, Turkey.
ROR ID : <https://ror.org/05ptwtz25>

Abstract

Enderunlu Fâzıl is one of the important personalities of classical Turkish literature in the 18th century. Fâzıl is a person who has been brought to the forefront with his works titled Defter-i Aşk, Zenânnâme, Hûbânnâme, Çengînâme. The fact that Fâzıl has not been sufficiently studied on Divân and the emphasis on the mentioned works led to the emergence of incomplete information about his literary personality and ability and misinterpretations. In this study, a isopsephic poem written in the verse form of ode in the Ottoman archives of the State Archives, which is not included in the studies conducted on Enderunlu Fâzıl Divâni, will be examined. The verse in question is also an acrostic poem in the sense that the letters at the beginning of each line form a sentence. The verse, which has come to light for the first time with this study, will contribute to the world of literature.

Keywords

Selim III, Isopsephic Poem, Enderun Treasury Room, Topkapı Palace

Citation

Çukurlu, Talip. (2024). An Acrostic Isopsephic Poem Written by Enderunlu Fâzıl in the Verse Form of Ode. *International Journal of Philology Bengü*, 4/2, 76-87.
<https://doi.org/10.62605/ufb.1577001>

Date of Submission	31.10.2024
Date of Acceptance	19.11.2024
Date of Publication	30.11.2024
Peer-Review	Double anonymized - Two External.
Plagiarism Checks	Yes – intihal.net
Conflict of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & Licence	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Indexing Information	ERIH PLUS, MLA, ProQuest Ulrich's Periodicals Directory, EBSCO - Central & Eastern European Academic Source (CEEAS), Linguistic Bibliography

Giriş

Enderunlu Fâzıl, yakın zamana kadar hayatı hakkında net bilgilerin bulunmadığı¹, kaleme aldığı *Defter-i Aşk*, *Zenânnâme*, *Hübânnâme*, *Çengînâme* gibi çoğunluğu kurmaca olan eserleri nedeniyle kendisine “eşcinsellik” gibi yakıştırmaların yapıldığı, hakkında daha fazla çalışma yapılması gereken bir şahsiyettir. Fâzıl'ın; tevhit, münacaat, naat, dört halife övgüsü, ramazaniyeler, ayet ve hadislerden iktibaslar, Arapça özlü sözlerden alıntılar, hikmetli sözler ile dolu olan *Dîvân*'ı incelendiğinde kendisine atfedilen kötü yakıştırmaların doğru olmadığı daha net anlaşılacaktır.²

Enderunlu Fâzıl Dîvân'ında yer alan tarih manzumelerinin özellikleri üzerine daha önce üç çalışma tarafımızca yapılmıştır.³ Özetle bu çalışmalarda Fâzıl'ın 164 adet tarih manzumesi kaleme aldığı, bunlardan dokuz manzumenin daha önce benzeri görülmemiş dört farklı yöntemle kaleme alındığı, Fâzıl'ın bu tarih düşürme şekillerini “nev-icad” olarak adlandırdığı, düşürdüğü tarihin içeriğine uygun kelimeler kullanmaya özen gösterdiği, örneğin III. Selim'in Tersâne-i Âmire'de yaptığı değişiklikler üzerine yazdığı tarih manzumesinde -tespit edebildiğimiz- elli farklı denizcilik terimi kullandığı ortaya çıkarılmıştır. Bu çalışmalar, Fâzıl'ın başarılı manzumeler kaleme aldığını, tarih düşürmede oldukça usta olduğunu, *Dîvân*'ındaki sadece tarih manzumeleri bile göz önüne alındığında döneminin başarılı şairlerinden biri olduğunu ortaya koymaktadır.

“Osmanlı arşiv belgeleri arasında padişahlara sunulan kasidelere ilişkin tezkire ve hatt-ı hümayunlardan anlaşıldığına göre bir kasidenin sunulduğu ya huzurda okunması ya da bir vasıta ile gönderilmesi şeklinde olurdu.” (Pala, 2001: 565). Enderunlu Fâzıl'ın III. Selim ile bizzat görüşüp şiirlerini huzurda okuduğunu gösteren bir belge ile karşılaşmadığımız için Saray'a sunduğu birçok kasidesini bir vasıta ile gönderdiğini düşünmekteyiz. Bu çalışmada Topkapı Sarayı içerisinde yer

¹ Şairin *Dîvân*'ındaki bilgilerden hareketle ve Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivindeki yüzlerce belgenin taranması neticesinde kaleme alınan “Yeni Bilgiler/Belgeler Işığında Enderunlu Fâzıl'ın Hayatı” isimli makale için bk. Çukurlu, T. & Düzenli, M. B. (2024). “Yeni Bilgiler/Belgeler Işığında Enderunlu Fâzıl'ın Hayatı” *International Social Sciences Studies Journal*, 10(10):1826-1845.

² Çalışmanın temelini başlıktaki söz konusu manzume oluşturduğu için hayatı ve eserleri hakkında ayrıntıya girilmemesi uygun görülmüştür.

³ Çukurlu, Talip-Düzenli, M. Bayram (2021). Enderunlu Fâzıl'ın Gemi ve Denizcilikle İlgili Tarih Manzumeleri, *Social Sciences Studies Journal*, 7(92): 5554-5563; Çukurlu, Talip-Düzenli, M. Bayram (2021). Tarih Düşürme Türlerine Ek: Enderunlu Fâzıl'ın “Tarih-i Nev-İcad”ları, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(27): 308-327; Çukurlu, Talip-Düzenli, M. Bayram (2021). Enderunlu Fâzıl Divanı'ndaki Tarih Manzumeleri Üzerine Bir İnceleme, *Littera Turca Journal Of Turkish Language and Literature*, 7(2): 266-287.

alan Enderun'da bulunan Hazine Odası'ndan⁴ hareketle III. Selim'in methedildiği, kaside nazım şekliyle yazılmış, son mısraında bulunan tarih sebebiyle tarih manzumesi özelliği gösteren, her bir mısraın ilk harflerinin alındığında anlamlı bir cümle oluşması nedeniyle bir tür akrostiş özelliği gösteren manzume, şekil ve içerik bakımından incelenmiştir. Eser, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi TSMA.E.0360-11 numarada kayıtlıdır. Çalışmanın sonuna manzumenin Arşiv'de yer alan görüntüsü eklenmiştir.⁵

1. Manzumenin Şekil ve İçerik Bakımından İncelenmesi

Manzume, Hezec bahrinin sık kullanılan kalıplarından olan *Mef'ûlü / Mefâ'ilü / Mefâ'ilü / Fe'ûlün* kalıbıyla kaleme alınmıştır. Fâzıl'ın kalıbı neredeyse hatasız uygulaması aruza olan hakimiyetine bir işarettir. Manzumede ek halinde bir redif olan “-dır” redifi kullanılmıştır. Manzumenin kafiyesi ise revîden önce ridf (â, û, î) harflerinden biri bulunan “-ân” sesiyle oluşturulmuş mürdef kafiyedir.

Manzume kaside nazım şekliyle kaleme alınmış on üç beyitten meydana gelmektedir. Bilindiği üzere kaside kelimesinin terim anlamı “belli bir amaçla söylenmiş, üzerinde düşünülmüş, gözden geçirilmiş şiir”dir (Elmalı, 2001: 562). Kasideler; Hz. Peygamber'i, din büyüklerini, devlet büyüklerini, şairin çağdaşlarını methiye amacıyla veya münacaat, naat, memuriyet talebi, af dileme gibi sebeplerle oluşturulmuştur. Konusuna göre hicviye, mersiye, hasbihal, arzuhal gibi içeriklerde de kasideler görmek mümkündür (Pala, 2001: 564-565). Fâzıl'ın manzumesi, Hazine Odası'nın güzelliğinden hareketle III. Selim'i methetmek amacıyla kaleme alınmıştır. Klasik Türk şiirinde, kaside nazım şekliyle yazılan ve son beytindeki tarihten hareketle tarih manzumesi olarak adlandırılan şiirlere sıklıkla rastlanmaktadır. Bu tür manzumelere “tarih kasidesi” denilmesi ve kasidelerin bir türü olarak kabul edilmesi edebiyat âlemine teklifimizdir.

⁴ “Üçüncü avluda yer alan Enderun'da büyüklü küçüklü odalar, doğancılar koğuşu (şahinciler), seferliler ocağı, kiler odası, hazine odası ve Has Oda (Mukaddes Emanetler Dairesi) yer almaktadır. Bâbüssaâde'den içeri girince sağ ve sol tarafta odalıların koğuşları, sağdan devam edince sağ üst tarafta Fâtiş Köşkü ismiyle bilinen hazine kısmı vardı. Sol üst köşede Harem bölümüne yaslanan dört kubbeli taş yapı Has Oda idi.” (Ertuğ, 2022: <https://islamansiklopedisi.org.tr/topkapi-sarayi>). Topkapı Sarayı hakkında detaylı bilgi için atf yapılan kaynağa, “Hazine” hakkında bilgi almak için Orhonlu'nun, kaynakçada detaylı künyesi verilen çalışmasına bakılabilir. Ayrıca çalışmanın sonuna Enderun Sarayı'nın ana bölümlerini gösteren bir kroki eklenmiştir.

⁵ Bu manzume Yusuf Yanartaş tarafından hazırlanan “Enderunlu Fâzıl Divanı (1-117 Yaprak) Metin-İndeks” isimli yüksek lisans tezinde ve Esra Beyhan tarafından hazırlanan “Enderunlu Fâzıl Divanı (Metin-İnceleme)” başlıklı doktora tezinde bulunmamaktadır.

Kaside nazım şekli genel olarak nesib veya teşbib, girizgâh, methiye, tegazzül, fahriye ve dua bölümlerinden oluşmaktadır. Kimi kasidelerde bazı bölümlerin bulunmadığı da görülmektedir. Fâzıl'ın aşağıdaki manzumesinin ilk beş beyti teşbib bölümüdür. Fâzıl, birinci beyitte Oda'nın (Hazine Odası kastedilmektedir) cennet bağları kadar güzel olduğu için seyredilmesinin canlara ferahlık vereceğini söylemektedir. Oda ile kastedilenin odanın içinde bulunduğu Topkapı Sarayı'ndaki üçüncü avlunun bahçesi olduğu anlaşılmaktadır. İlerleyen beyitlerde de görüleceği üzere cennet bahçeleriyle kıyaslanması, cennet bahçesinin kapıcısının bile bu bahçeyi kıskanması günümüzdeki anlamıyla bir "oda"nın kastedilmediğini, Hazine Odası'nın bulunduğu avludaki bahçeye işaret edildiğini göstermektedir. Manzumenin ikinci ve ilerleyen beyitlerinde cennetin kapıcısı olarak kabul edilen Rıdvan'ın bu bahçeyi seyre gelmesine degeceğinden çünkü bu bahçenin cihanın Firdevsi olduğundan, bahçenin cihanı aydınlatan güneş gibi parlak olduğu için gözleri kamaştırdığından, her bir kubbesinin İskender'in aynası gibi parladığından bahsedilmiştir:

- 1 Bir kerre nigâh eyle ki bu nüzhet-i cândır
Kıl seyr ü temâşâ ki oda bâğ-ı cinândır
- 2 Lâyıkdır eger gelse temâşâsına Rıdvan
Mânend-i cinân işte bu Firdevs-i cihândır
- 3 Zîbâyiş ile göz kamaşır seyri ne mümkün
Şan mihr-i cihân-tâb gibi şu' le-feşândır
- 4 Ra' nâlığı bir rütbe ki her bir gül-i taşvîr
Çün' ârız-ı cânâna ter ü hüy-çekândır
- 5 Her tāk-ı mücellâsı çü mir' ât-ı Sikender
Yerden göge dek tâbiş-i envârı revândır

Altıncı ve yedinci beyitler girizgâh beyti olarak görünmekle beraber yedinci beyite içeriği nedeniyle dua beyti demek mümkündür:

- 6 Her cāya veren böylece ârâyiş ü zînet
Hep sūr-ı hümâyün-ı şehen-şâh-ı zamândır
- 7 Yâ Rab nice şehzâdeleriyle ola dâ'im
Çün zâtları nūr-ı dil-i 'âlemiyândır

Yedinci beytin kasidelerde yer alan dua bölümü olarak kabul edilmesi halinde Fâzıl'ın klasik kaside tertibine uymadığı görülecektir. Nitekim manzumede, tegazzül ve fahriye bölümleri de bulunmamaktadır. Fâzıl'ın kaside yazmaktan daha çok Hazine Odası'nın 1206 tarihindeki güzelleştirilmesini/yenilenmesini konu edinen bir tarih manzumesi yazma isteğinin, klasik kaside tertibinin dışına çıkmasında etkili olduğunu düşünmek de mümkündür.

Manzumenin sekiz ile on birinci beyitleri arası methiye bölümüdür. Fâzıl, Sultan Selim zamanında herkesin güven ve huzur içinde olduğundan, Hazine'nin cennetin kapıcısını bile kıskandıracak bir güzelliğe kavuştuğundan, böyle bir güzellik varken başka güzellik aramanın gereksiz olduğundan bahsetmiştir:

- 8 Vâlâ-himem ol Hâzret-i Sultân Selîm Hân
Âfâk zamânında bütün emn ü emândır
- 9 Reşk-âver-i derbân-ı behişt oldu hâzîne
Ey tâlib-i seyrân saña bes bu mekândır
- 10 Yâ şağa yâhüd şola nigâh eyleme zinhâr
Kim bu var iken ğayra nazar 'ayn-ı ziyândır

On ikinci beyit şairin mahlasının bulunduğu taç beyittir. Fâzıl bu beyitte bahçeyi tarif etmeye hacet olmadığını, mısraların ilk harfleri alındığı zaman bahçenin asıl tarifinin ortaya çıkacağını söyleyerek bu manzumenin akrostiş bir şiir olduğuna işaret etmektedir:

- 12 Lâf eyleme **Fâzıl** ki bu ta' rife ne hâcet
Mışra' larınıñ evvelin alınca 'ayândır

Bir sonraki beyitle birlikte bütün mısraların ilk harfleri alındığında ortaya şu cümle çıkmaktadır: “Bakılmaz sırçaya hiç var iken elmas.” Fâzıl bu cümlesiyle Hazine Odası'nın (avlusundaki bahçenin) bir elmas değerinde, diğer bahçelerin ise cam kıymetinde olduğunu söyleyerek Hazine Odası'nı ve dolayısıyla bu mekânı bu kadar güzel hale getiren III. Selim'i bir kez daha methetmektedir.

Manzumenin son beyti ise Fâzıl'ın sanatkârlığını bir kez daha ortaya koyduğu tarih beytidir. Buraya kadar bahçenin parlaklığından, göz kamaştırıcılığından, elmas kadar değerli olduğundan bahseden şair, tarih düşürme çeşidini de bu değere ve parlaklığa uygun şekilde “cevher/mücevher tarih” türüyle düşürmüştür. Bu tarih düşürme çeşidinde işaret edilen beyit, mısra, kelime veya kelime grubundaki sadece noktalı

harflerin değerleri toplanmaktadır. Fâzıl, son mısradaki noktalı harflerin toplanmasını işaret etmektedir. Mısrada yer alan noktalı harfler şunlardır:

ن ج ن ف ي ج ن ت ن ج ن =1206

Hicri 1206 tarihi, Miladi 1791-1792 yıllarına tekabül etmektedir:

13 Olursa mücevher yakışır zinete târîh
Sûr u fer ile cennet-i şânî-yi cinândır

Fâzıl, on ikinci beyitte “mısraların evvelini alınca” söylemek istediğinin ortaya çıkacağını belirtmesine rağmen manzumenin akrostiş olduğunun anlaşılmasının güç olabileceğini düşünerek Saray’a sunduğu manzumenin sonuna bir açıklama ekleme ihtiyacı hissetmiştir. Bu açıklama şu şekildedir: “Her mısraın önünden bir harf alınca işbu mısra zahir olur: Bakılmaz sırçaya hiç var iken elmas”.

2. Manzumenin Çeviri Yazısı

Mef' ulü / Mefâ' ilü / Mefâ' ilü / Fe' ulün

--- / . --- / . --- / . --

Yâ Feyyâz

1 Bir kerre nigâh eyle ki bu nüzhet-i cândır
Kıl seyr ü temâşâ ki oda bâğ-ı cinândır

2 Lâyıkdır eger gelse temâşâsına Rıdvân
Mânend-i cinân işte bu Firdevs-i cihândır

3 Zîbâyiş ile göz kamaşır seyri ne mümkün
Şan mihr-i cihân-tâb gibi şu' le-feşândır

4 Ra' nâlığı bir rütbe ki her bir gül-i taşvîr
Çün 'arız-ı cânâna ter ü hûy-çekândır

5 Her tâğ-ı mücellâsı çü mir'ât-ı Sikender
Yerden göge dek tâbiş-i envârı revândır

6 Her câya veren böylece ârâyiş ü zînet
Hep sūr-ı hümâyün-ı şehen-şâh-ı zamândır

- 7 Yâ Rab nice şehzâdeleriyle ola dâ'im
Çün zâtları nûr-ı dil-i 'âlemiyândır
- 8 Vâlâ-himem ol Hâzret-i Sulţân Selîm Hân
Âfâķ zamânında bütün emn ü emândır
- 9 Reşk-âver-i derbân-ı behişt oldu hâzîne
Ey tâlib-i seyrân saña bes bu mekândır
- 10 Yâ şaĝa yâhüd şola nigâh eyleme zinhâr
Kim bu var iken ĝayra nazâr 'ayn-ı ziyândır
- 11 Nâlişler eder bir iki 'âşıkları vardır
Envâ'-ı tekellüfle bu bir tâze cüvândır
- 12 Lâf eyleme **Fâzıl** ki bu ta' rîfe ne hâcet
Mışra'larının evvelin alınca 'ayândır
- 13 Olursa mücevher yakışır zinete târih
Sûr u fer ile cennet-i şânî-yicinândır

Sonuç

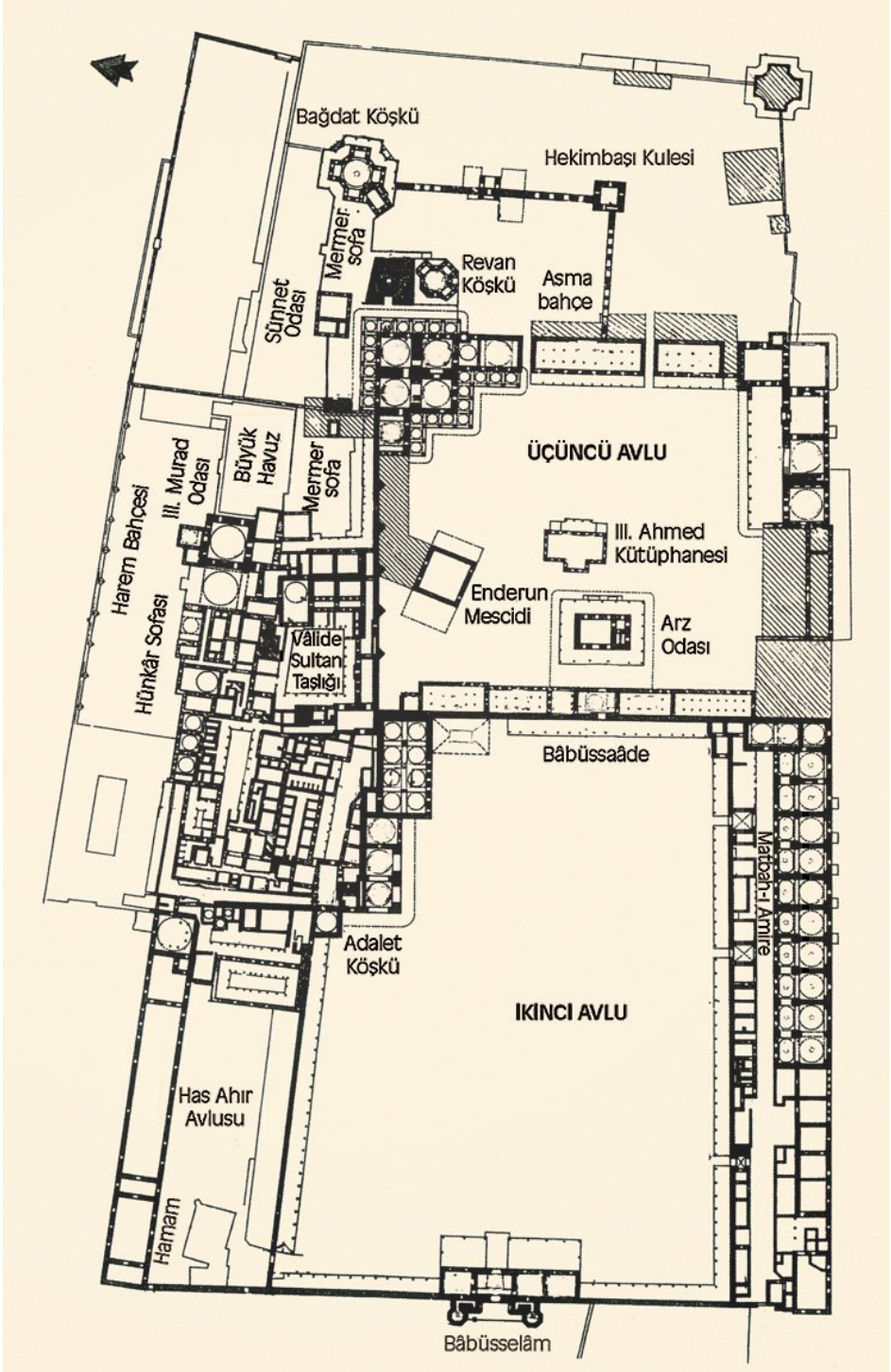
Bu çalışmada, *Enderunlu Fâzıl Dîvânı* üzerine günümüze kadar neşredilmiş çalışmalarda bulunmayıp Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi TSMA.E.0360-11 numarada kayıtlı olan ve Hazine Odası'nın güzelleştirilmesinden hareketle III. Selim'e sunulan manzume incelenmiştir. İnceleme neticesinde Fâzıl'ın kaside nazım şekliyle bir tarih manzumesi kaleme aldığı, manzumenin her mısraının ilk harfinin alınmasıyla "Bakılmaz sırçaya hiç var iken elmas." cümlesinin ortaya çıktığı ve bu nedenle manzumenin aynı zamanda akrostiş bir şiir örneği olduğu ortaya konulmuştur. Manzumenin son beyti olan tarih beytinin ikinci mısraındaki harflerin sadece noktalı olanlarının toplanmasıyla Hicri 1206, Miladi 1791-1792 tarihinin ortaya çıktığı tespit edilmiştir. "Mücevher tarih" olarak adlandırılan bu tarih düşürme türünün metnin içeriğine uygun olarak şuurulu bir şekilde seçildiği görülmüştür.

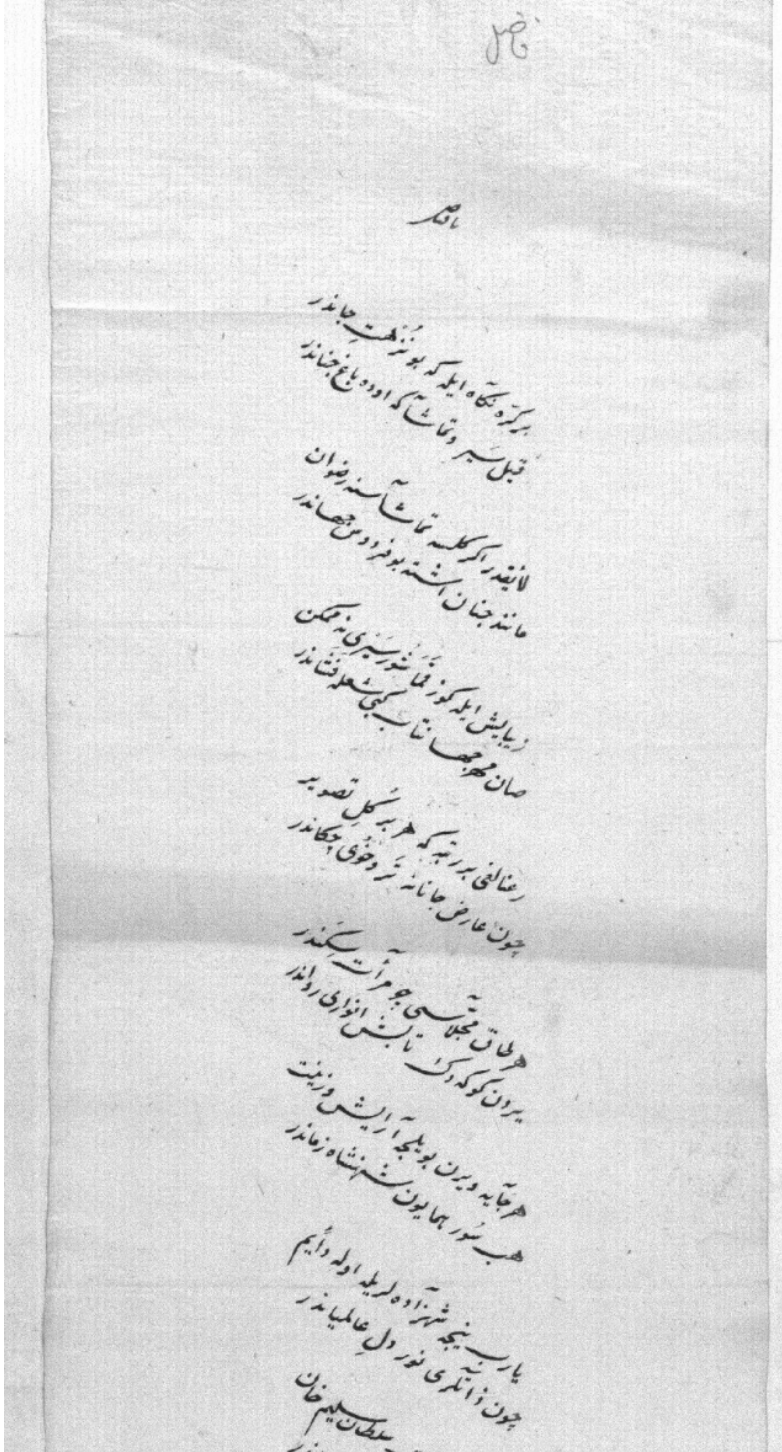
Kaynakça

- Beyhan, E. (2021). Enderunlu Fâzıl Divanı (Metin-İnceleme). (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Programı, İzmir.
- Çukurlu, T. ve Düzenli, M. B. (2021). “Enderunlu Fâzıl Dîvânı’ndaki Tarih Manzumeleri Üzerine Bir İnceleme”, *Littera Turca Journal Of Turkish Language and Literature*, C. 7, S. 2, s. 266-287.
- Çukurlu, T. ve Düzenli, M. B. (2021). “Enderunlu Fâzıl’ın Gemi ve Denizcilikle İlgili Tarih Manzumesi”, *SocialSciencesStudiesJournal*, C. 7, S. 92, s. 5554-5563.
- Çukurlu, T. ve Düzenli, M. B. (2021). “Tarih Düşürme Türlerine Ek: Enderunlu Fâzıl’ın “Tarih-i Nev-İcad”ları”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Y. 13, S. 27, s. 308-327.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, TSMA.E.0360-11.
- Elmalı, H. (2001). Kaside. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (24), 562-564.
- Ertuğ Tarım, Zeynep (2022). Topkapı Sarayı, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/topkapi-sarayi> [E.T. 16.10.2024].
- Orhonlu, Cengiz (1998). Hazine, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (17), 130-133.
- Pala, İ. (2001). Kaside. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (24), 564-566.
- Yanartaş, Y. (1997). Enderunlu Fâzıl Divanı (1-117 Yaprak) Metin-İndeks. (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, İzmir.

Ek 1: Topkapı Sarayı ana bölümünün 18. yüzyıldaki durumunu gösteren rekonstrüksiyon planı.

Ek 2: Osmanlı Arşiv Belgesi

Ek 2: Osmanlı Arşiv Belgesi (Devamı)

